

ANALIZA DISKURZA

DRAGO JANČAR: *POSTAJE* (2018)

Seminar pri predmetu Teorija literarnega diskurza

Študentka: Sara Ban

Mentorica: red. prof. dr. Urška Perenič

Študijsko leto 2022/23

DRAGO JANČAR

- 1948, Maribor
- Višja pravna šola v Mariboru
- Obtožen sovražne propagande
- Delovanje: Slovenska matica, PEN
- V slovenski literaturi uveljavljen kot pisatelj pripovedne proze, dramatike in esejistike
- Modernizem; postmodernizem
- Prejemnik Sterijeve nagrade, trikrat nagrade kresnik

POSTAJE (2018)

»Včasih pomislim, da nas kdo, ki nas opazuje tam izpod zvezd, vidi kot kakšne čebele, ki tavajo po pokrajini in se vračajo na iste jase. Če bi, denimo, porisal zemljevid sveta s krivuljami mojih potovanj, bi presenečen opazil stične točke, čudna križanja in prepletanja na zemeljski obli. In ker tisti, ki to gleda, živi v hitrejšem času, saj potuje skozi večnost, se te črte izrisujejo zelo hitro, najprej male čačkice s koraki malega Dragota sem in tja po Mariboru, potem po Sloveniji in Jugi in zmeraj daljše črte, nekajkrat čez oceane in nazaj, tu in tam se zavozlajo in zgostijo na nekaterih krajih in se na neki točki umirijo – konec. Konec potovanj, seveda nekje je konec. Tako hitro gre to« (Jančar 2018: 5).

KRATKO POROČILO IZ DOLGO OBLEGANEGA MESTA

- 1994
- Esejistični potopis
- Jančar deloval pri centru PEN

»Naj tu evociram tudi spomin na obisk slovenskih pisateljev v obleganem mestu. Tja smo potovali Niko Grafenauer, Drago Jančar, Josip Osti in jaz. V Sarajevo sta nas povabila kulturno društvo Cankar, v katerem so se zbirali tamkaj živeči Slovenci, in med vojno ustanovljeni Pen center BiH« (Boris A. Novak).

ANALIZA DISKURZA- *KRATKO POROČILO IZ DOLGO OBLEGANEGA MESTA*

- Zastavljena vprašanja: Kako avtor opisuje in problematizira vojno in nasilje v času obleganja Sarajeva ter kako dogajanje doživlja sam? Kje vidi razloge za vojno in kako opredeljuje svoja stališča?
- Predmet analize: Problematizacija vojne in nasilja v času obleganja Sarajeva
- Glavni diskurzi: zgodovinski; filozofski; politični
- Ideološki govor?

DIALOG MED PISATELJEM IN BRALCEM

Bralci, z njimi pa uredniki in založniki zahodnega sveta, so do grla siti tudi sarajevskih ruševin in bednikov, ki sekajo zadnje grmovje v parku, in nesrečnežev, ki jih vozijo v bolnišnico s krvavimi madeži na oblačilih, niti videti več ne morejo svetlečih izstrelkov, ki na domačem ekranu parajo sarajevsko nočno nebo, ne marajo na tem ekranu oklepnikov in vojakov, ki postopajo okrog njih ali pa kar tako ležijo mrtvi nekje v blatnih jarkih. V človeški nesreči je nekaj nespodobnega, nekaj, kar si je človek sam zakrivil, in tako naporno jo je razumeti. Predvsem pa smo vse to že videli in brali, pravi bralec, tudi o vseh koncentracijskih taboriščih v Bosni in o posilstvih smo ravno tako že vse slišali. Vsa drastika je že izčrpana, dajte nam kaj navadnega. Ampak da ne bo o lakoti ali pomankanju vode; kako kuhajo ali ne, kako se umivajo ali ne, to že vemo (Jančar 2018: 82).

ZAČETNI PREMISLEK O VZROKIH VOJNE V SARAJEVU (FILOZOFSKI DISKURZ)

»Resnično: zakaj Sarajevo, zakaj ravno Sarajevo?

Videti je, da se nad tem mestom preizkuša neka absurdna in iracionalna zla usoda. Literarni ljudje smo pripravljene takoj poprijeti in to misel razviti naprej: Sarajevo je metafora tega stoletja. Začelo se je s strelom na avstrijskega prestolonaslednika, tukaj se je začela strašna prva svetovna vojna. In končuje se spet v Sarajevu s strahotnim razdejanjem. Toda ali smo pripravljene misliti tudi nekoliko drugače? Ali niso prav v tem mestu in ali nismo vsaj v tem koncu sveta povzdignili navadnega terorističnega dejanja, uličnega uboja, na raven visoke vrednote, simbola rodoljubja, mitološkega patriotizma? Ali ne vidimo nenavadne podobnosti med Gavrilom Principom, skupaj z njegovimi zarotniškimi tovariši, in današnjimi terorističnimi fanatiki? Njegova tedanja poziranja pred lokalnim fotografom in njihova današnja postavljanja pred kamerami? Tedanjo in današnjo narcisoidno in zasenečo zavest o poklicanosti in izbranosti? O pripravljenosti za žrtvovanje svojega edinega življenja, a tudi odločenosti za uničenje nekega drugega življenja, ki je vsem varnostnim ukrepom navkljub izpostavljeno iztirjeni subjektivni volji in hladnemu ter racionalnemu ubijalskemu načrtu? Smo kdaj pomislili na to, da je Sarajevo kakšnih sedemdeset in več let slavilo teroristično dejanje? Ali ni bilo teroristično dejanje vgrajeno v vrednostni sistem, v misli in čustva ljudi, ki na koncu stoletja spet ubijajo ljudi in rušijo zidove svojega mesta? Ali se na koncu stoletja, če gremo do konca, v glavah in dejanjih današnjih ubijalcev in rušilcev ne izpolnjuje avtentična volja in avtentični smisel tega »patriotizma«? Gavrilo Princip je bil v teh krajih sedemdeset let slavljeni junak«

(Jančar 2018: 89).

VZROK ZA NASILJE IN VOJNO (POLITIČNI DISKURZ)

»Kar se je zgodilo v Sarajevu, nima nič opraviti z monokulturo in multikulturo, še najmanj s kulturo, pa z nekulturnim političnim mišljenjem, ruralno pametjo, z bedastimi vase zagledanimi demagogi, ki so toliko let držali na vajetih ljudstvo in so poskušali držati na vajetih tudi sleherno ustvarjalnost. Ko so se s prihodom demokracije, kakršnakoli je pač bila, zamajali temelji njihovega patriarhalnega gospostva, so se v paničnem občutku ogroženosti, v paničnem strahu za oblast in privilegije, ki jih je prinašala, v onemoglem besu obrnili k poslednjemu sredstvu: k nasilju. Jugoslovanska »ljudska« armada je bila sredstvo, ki so ga imeli za ta namen v rokah, neznanske količine njenega orožja, ki so ga nakopičili v Bosni, množice »borcev za srbsko svobodo«, ki so jim zmešali glave. Kultura, njena ogroženost, sveta srbska star, njene tradicije, njeni miti, njena književnost, kar vse naj bi bilo ogroženo - to je prišlo kot ideološko in propagandno pokritje za nasilje in poskus povrnitve moči, oblasti in razpolaganja z ljudmi. Tudi srbska kultura in srbska ustvarjalnost nimata s tem nobenega opravka, pa čeprav je na delu te nore morije pesnik in čeprav je ob njem profesor književnosti, ekspert za nemško književnost« (Jančar 2018).

VZROK ZA NASILJE IN VOJNO – IDEOLOŠKI GOVOR

»Nesreča, ki je doletela Sarajevo in vso Bosno, torej tudi v tem primeru **ni absurдна in iracionalna zla usoda**, ampak je **žalostna in strašna posledica zblojenih idej, napačnih rešitev in primitivnega subjektivizma**, ki se je razbohotil v kvazidemokratskem in kvazitolerantnem ozračju jugoslovanskega liberalnega socializma, skratka v ozračju diktature. Tega si ljudje v Sarajevu še danes nočejo priznati. V visokih uradih mesta in republike so med našim obiskom visele Titove slike. Spominjam se televizijskih prizorov izpred treh let, ko se je v Sarajevu zares začelo: srbski nacionalisti in z njimi komunistični policisti so že streljali, po ulicah pa so proti njim demonstrirali ljudje s Titovimi slikami. Seveda, seveda, Tito je bil edini, ki je v tem stoletju Muslimanom priznal nekakšno enakopravnost, iz verske oznake: muslimani, z malim m, kar je se zmeraj pomenilo pomuslimanjene Hrvate oziroma poturčene Srbe, so se spremenili v Muslimane, V etnijo s svojo kulturo in tradicionalnimi vrednotami, kar nedvomno tudi so. Toda dejstvo, da se je prav pod Titom silovito bohotilo nasilje nad posameznikom, Muslimanom, Hrvatom ali Srbom, da so bili zapori v letih po vojni natlačeni s političnimi zaporniki, precej polni v času informbiroja in malo manj polni tako rekoč ves čas po vojni, da so bila prepovedana etnična kulturna društva, da ni bilo svobodnega tiska in zunaj partije nobene možnosti za kakršnokoli politično pobudo, kaj šele organiziranje, da je bila po vsej nekdanji Jugoslaviji Bosna in Hercegovina znana kot trdnjava trde jugoslovanske variante komunizma - vse to in marsikaj drugega je spričo novih strahot izginilo iz spomina. In zavest, ki počiva na takšni vrednoti, je nevarno premaknjena, nagnjena k novim kolektivnim totalnim rešitvam ali, kot se danes reče: fundamentalizmom. Pa če je stokrat res, da je bilo prej bolje kot sedaj, kar je seveda stokrat res« (Jančar 2018: 103).

AVTORJEVA OSEBNA IZKUŠNJA

»Včeraj sem v Betlehemski kapeli v debato o toleranci in netoleranci vrgel Sarajevo. Nihče za panelskim omizjem ni poprijel, tudi Günter Grass ne. Nihče od kakih 500 ljudi v dvorani se ni odzval. To je tako kot tisto z rakom: zakaj Sarajevo? Bolečina kot metafora, ki je nihče ne mara. Popustim, ran in boleznim ni dobro razkazovati, pravijo, da deluje nespodobno. Govorimo o toleranci in netoleranci do desničarskih ekstremizmov in pornografije. Govorimo tudi o literaturi in toleranci. Rečem o pisateljih kot o netolerantnih ljudeh. Recimo, panslovanski pisatelj pred kamerami z mitraljezom strelja na mesto: Limonov. In pisatelj lahko poveljuje zločinskemu množičnemu nasilju: sarajevski pesnik (in psihiater) Radovan Karadžić. Nekdo v prvi vesti mi prikimava. Drugega nič. Molk. Sarajevo je nekje drugje. Penovske debaterje in bralce zanimajo druge zgodbe, navadne zgodbe, zgodbe o jesti ali ne in kako, ljubiti ali ne in kako pod komunizmom in v demokraciji. Zgodbe o najlonkah« (Jančar 2018: 117)

SARAJEVO KOT METAFORA

- »Sarajevo, luknja tam na dnu ladje, Andričev Bife Titanic. V luksuznih kabinah praškega hotela Atrium razpravljamo o človekovih pravicah. Pijemo, grizljamo majhne sendviče, pripovedujemo si čudne nenavadne zgodbe, nekateri plešejo. Kakšen bedast ples, medtem ko voda vdira v podpalubje. In ves evropski kontinent, Sarajevo luknja kontinenta; prevrnil se bo z vsemi svojimi pravicami in palačami« (Jančar 2018: 219).
- Kritika na delovanje PEN-a
- Ironija

VIRI IN LITERATURA

- Drago Jančar. Postaje. Ljubljana. Cankarjeva založba, 2018.
- Obleganje Sarajeva. Wikipedija. Dostop: 2. maj 2023.
- Drago Jančar. SAZU. Dostop: 2. maj 2023
- Boris A. Novak. *Nočem vojakov, hočem civiliste*. Delo. Dostop: 2. maj 2023.
<https://www.delo.si/sobotna-priloga/nocem-vojakov-hocem-civiliste/>
- Obleganje Sarajeva. Wikipedija. Dostop: 2. Maj 2023